

INGLIZ TILIDAGI HAZIL-MUTOYIBA MEXANIZMLARINING LINGVISTIK SHAKLLANISHI

Baydjanova Iroda Abdullayevna
Urganch davlat universiteti o'qituvchisi, PhD
<https://doi.org/10.53885/edinres.2024.01.1.013>

Abstrakt: Maqolada ingliz tilidagi hazil-mutoyiba mexanizmlarining lingvistik shakllanishi haqida so'z boradi. Maqola mazmunini ochib berish maqsadida tegishli so'zlar taqqoslangan. Kalit so'zlar: Lingvistik shakllanish-mexanizm, Sintaksis, Semantika, Ritorika.

ЛИНГВИСТИЧЕСКОЕ ФОРМИРОВАНИЕ ЮМОРИСТИЧЕСКИХ МЕХАНИЗМОВ В АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ

Байджанова Ирода Абдуллаевна,
Ургенчский государственный университет, преподаватель, PhD

Аннотация: В статье рассматривается лингвистическое формирование юмористических механизмов в английском языке. Для раскрытия содержания статьи сопоставлены соответствующие слова.

Ключевые слова: Языковое образование-механизм, Синтаксис, Семантика, Риторика.

LINGUISTIC FORMATION OF HUMOROUS MECHANISMS IN ENGLISH

Bayjanova Iroda Abdullayevna,
teacher of Urganch State University, PhD.

Abstract: The article deals with the linguistic formation of humorous mechanisms in the English language. In order to reveal the content of the article, relevant words have been compared.

Key words: Linguistic formation-mechanism, Syntax, Semantics, Rhetoric.

Har bir davrning va har bir davlatning kulgi tili mavjud. Bu xuddi ovqatimizdagi ziravorlar kabi suhbatimiz va hayotimizni qiziqarli, quvonchli va rang-barang qiladi. Palmerning fikricha hazil mexanizmini quyidagicha ifodalash mumkin:

1) voqea «o'yin-kulgi» ekanligini tushinish shu orqali hazilni rag'batlantirish, ham tahdid hissini to'xtatish. (Bu erda tinglovchilar gapning lingvistik va paralingvistik shakliga e'tibor berishlari kerak, bu esa hazil qilish niyatini bildiradi.)

2) Hazil-mutoyiba o'zi kulish uchun etarlicha o'tkir, ammo hafachilik uchun etarli darajada keskin emas.

3) Hazil-mutoyibaning mazmunini retrospektiv tarzda anglab etish, tushinmovchilik bo'lmaganini ko'rsatadi. (Pamler, 1994: 100)

Gapirish orqali hazil qilishga til orqali erishiladi. Odamlar hazil-mutoyiba holatini yaratish uchun til elementlarining boy turlaridan foydalanishlari mumkin. Ushbu maqolada, hazilning ba'zi keng tarqalgan turlarini tahlil qilish orqali hazil-mutoyibani nima kulgili qilishini sintaksik, semantik, ritorik va boshqa kabi turli lingvistik jihatlardan aniqlashga harakat qilinadi.

Индукция

Hazil odamlarning kundalik hayotida, ayniqsa muloqotda muhim rol o'ynaydi. Bu erkin va qiziqarli suhbat muhitini taklif qilish orqali shaxslararo aloqani yanada yoqimli qiladi. Hazil-mutoyiba salbiy his tuyg'ularni yoqimsiz va hafachilik bilan olib borishdan ko'ra, ularni yo'q qilish yo'li bilan taranglikni kamaytirishga yordam beradi. Hazil va kulgu qiyinchilik va baxtsizliklarga qarshi kuchli qurol sifatida qabul qilingan. Muxtasar qilib aytganda, yahshi kayfiyat va hazil-mutoyiba shaxsiy va ijtimoiy muvozanatni saqlashga yordam beradi. Hazilning o'ziga xos funksiyasi bu kungacha ko'plab olimlarning e'tiborini tortib kelmoqda. Aynan 2000 yildan ko'proq vaqt oldin odamlar hazil bo'yicha tadqiqotlarni boshlaganlar.

Biroq, hazilni o'rganish juda murakkab va ko'p qirrali vazifa bo'lib, u tilshunoslik, psixologiya, fiziologiya, antropologiya, etnologiya, sotsiologiya va boshqalar kabi turli fanlarni qamrab oladi. Shunday qilib, hatto hozirgacha «hududdagi barcha tadqiqotlar uchun qabul qilinadigan hazilning yagona tarozisi mavjud emas. (Goldstein & McGhee, 1983:XXI). O'tgan ming yillar davomida hazil-mutoyiba faylasuflar va adabiyotshunoslarni chuqur fikrlashga undagan mavzu hisoblanadi. Ko'pchilik hazil-mutoyiba to'g'risidagi tadqiqotlar bo'yicha yozilgan maqolalar odatda adabiyot tarixchilari yoki etnologlar tomonidan yoziladi. Bir necha o'n yillar oldin tilshunoslar hazil-mutoyiba sohasi b'yicha ilmiy tadqiqotlar olib borishga kirisha boshladilar. Ushbu maqolada hazil-mutoyiba qanday paydo bo'lishi va hazilni kulgili qiladigan narsa faqat lingvistik nuqtai nazardan tahlillanishiga harakat qilingan.

Ko'pma'nolilikdan paydo bo'lgan hazil

Umuman olganda, agar til shakli (masalan, so'z, ibora, jumla yoki boshqa aloqa) bir nechta ma'noda oqilona talqin qilinishi mumkin bo'lsa, u ko'pma'noli deyiladi. Tilshunos olimlarning ta'kidlashicha, ko'pma'nolilik o'ziga xos lisoniy hodisa bo'lib, u nafaqat til birligida, jumladan so'z, ibora, jumla va boshqalarda, balki tildan amaliy foydalanishda ham mavjud. Bir tomondan, ko'pma'nolilik hayotimizda tushunmovchiliklarni keltirib chiqarsa, boshqa tomondan, og'zaki hazilga ham katta hissa qo'shadi.

Ko'pma'nolilik hazilning eng muhim manbalaridan biri hisoblanadi va ko'pincha kulgili effekt yaratish vositasi sifatida ishlatiladi. Ko'pma'nolilik hazili - bu xato yoki turli ma'nolarning to'qnashuvidir. Unda noto'g'ri yoki bir-biriga mos kelmaydigan ikki yoki bir nechta ma'nolar, tovushlar yoki hatto imo-ishoralar bo'lishi mumkin. Shu jumladan maqolada fonologik ko'pmanolilik, lug'aviy ko'pma'nolilik va semantik ko'pma'nolilik tufayli yuzaga kelgan hazil-mutoyibalar haqida so'z boradi.

Fonologik ko'pma'nolilikdan kelib chiqqan hazil

Kundalik muloqotda, agar talaffuzni bir nechta ma'noda tushunish mumkin bo'lsa, biz bu hodisani fonologik ko'pma'nolilik deb ataymiz. Fonologik ko'pma'nolilik natijasida hosil bo'lgan hazil birinchi navbatda quyidagi ikki turni o'z ichiga oladi:

1) omofon mavjudligi tufayli yaratilgan;

omofon boshqa so'z bilan bir xil, ammo ma'nosi yoki imlosi jihatidan farq qiladigan so'z sifatida aniqlanadi. Masalan, «awful» va «aweful», «knew» va «new», «to», «juda» va «two». Keling, quyidagi misolni ko'rib chiqaylik:

Bir kuni ingliz tilini o'rganishni boshlaganiga qisqa vaqt bo'lgan ingliz o'quvchisi ko'chada amerikalik bilan to'qnashib qoldi.

Ingliz tilini o'rganuvchi: "I am sorry" dedi.

Amerikalik "I am sorry,too", dedi.

Ingliz tilini o'rganuvchi: «I am sorry three», dedi.

Amerikalik hayron qoldi va so'radi: «What are you sorry for»

Ingliz tilini o'rganuvchi nima deyishni bilmay: «I am sorry, five», dedi.

«Too» va «ikki», «for» va «to'rt» talaffuzi bir xil bo'lgani, lekin ma'no jihatidan farq qilgani sababli, ba'zida tushunmovchilik yuzaga kelgan va shu sababli hazil effektiga olib kelgan.

Leksik ko'pma'nolilik bilan hosil qilingan hazil-mutoyiba.

Omonim va polisemiya inson tilining asosiy xususiyatlari hisoblanadi. Ular leksik ko'pma'nolilik manbalaridir. Ular orasida biroz farqlar mavjud. Omonim-aytilishi va yozilishi bir xil bo'lgan, lekin ma'nolari har xil va bir-biriga bog'liq bo'lmagan so'z yoki iboraga aytiladi. Polisemiya bir xil talaffuz va shakldagi so'zlar bo'lsada, ular turli xil, ammo bir-biriga bog'liq ma'nolarga ega. Quyida leksik ko'pma'nolilik tufayli yaratilgan ikkita hazil.

Maktab o'qituvchisi va o'rta maktab direktori maktab o'yin maydonchasida ba'zi o'g'il-qizlar urushayotganini ko'rishganidan xavotirda.

O'qituvchi o'quvchilarga: «The principal and I have decided to stop fighting on the school ground», deydi. Biroz kulgini eshitib, u o'z xabari umuman aniq emasligini sezdi, shuning uchun u qo'shib qo'ydi: "What I mean to say is that there won't be fighting under our noses".

Hazilda ikkita ko'pma'nolilik bor. Ulardan biri «to'xtatish» bo'lib, «faoliyatni davom ettirishni to'xtatish» yoki «oldini olish» degan ma'noni anglatishi mumkin. Ikkinchisi

«burunimiz ostida» bo'lib, uni tom ma'noda «burun ostidagi dog'da « yoki majoziy ma'noda «birovning oldida, ochiqchasiga» deb talqin qilish mumkin. Shunday qilib, maktab o'qituvchisining tushuntirishi uning boshida aytgan gaplariga aniqlik kiritmaydi, balki hazilni yanada kulgili qiladi.

Semantik ko'pma'nolilik tufayli yuzaga kelgan hazil-mutoyiba.

Gap elementlarining turli grammatik funktsiyalari tufayli gap elementlari o'rtasidagi munosabatlar odatda har xil bo'ladi. Gapning yuzaki tuzilishi va chuqur tuzilishiga qarab turlicha talqinlar berilishi mumkin. Umuman olganda, chuqur strukturaning ma'nosi yuzaki tuzilish ma'nosiga qarama-qarshi yoki zid bo'lsa, nafaqat semantic ko'pma'nolilik, balki hazil-mutoyiba ham paydo bo'ladi. Ushbu hodisalar asosida ko'plab hazillar yaratilgan.

O'qituvchi: When was Rome built?

Tom: At night.

O'qituvchi: Who told you that?

Tom: You did. You said that Rome was not built in a day.

«Rim bir kunda qurilmagan» jumlasining yuzaki ma'nosi. Rimning qurilishi kunduzi bo'lmaganligi, ya'ni, kechasi bo'lganligini bildiradi. Biroq, o'zingiz bilganingizdek, bu maqol, ya'ni «Buyuk ishni bir kunda amalga oshirib bo'lmaydi. Qattiq xarakter qilsangiz, albatta muvaffaqiyat qozonasiz.» Chuqur ma'no va yuzaki ma'noning mos kelmasligi hikoyani kulgili qiladi.

Ritorik hazil.

Ritorika entsiklopediyasiga ko'ra. Ritorika G'arb madaniyatidagi uchta asl liberal san'at yoki triviumdan biridir. Qolgan ikki a'zo dialektika va grammatikadir. O'zining 2500 yillik uzoq tarixi davomida ritorika tushunchasi vaqti-vaqti bilan o'zgarib turgan. Bugungi kunda ritorika til orqali ishontirish san'ati sifatida ta'riflanadi. Boshqacha qilib aytganda, ritorika - bu odamlarni samarali ishontirish uchun gapirish yoki yozish san'atidir. Ayni paytda, ritorika atamasi ba'zida bahs-munozara shakliga ishora qilish uchun ishlatilishi mumkin, ko'pincha ritorika haqiqatni yashirish vositasi sifatida ham ishlatiladi. Ritorika ham hazilning muhim manbaidir

Qofiya orqali hosil qilingan hazil.

Qofiya she'riyatning eng muhim usullaridan biridir. Qofiya - ikki yoki undan ortiq turli so'zlarda bir xil yoki o'xshash tovushlarning takrorlanishi. Qofiya atamasi odatda qofiyalangan so'zlarning oxiridagi tovushlarning takrorlanishini anglatadi. Dono er qofiya texnikasidan foydalangan holda xotiniga epigraf yozgan.

Here lies my wife, here let her lie!

Now she is at rest, and so am I

Qisqa epigrafdan ko'rinib turibdiki, xotin sergap va jafokor edi va er uzoq vaqt davomida xotining sergapligidan azob chekib kelgan. Er xotining fe'l-atvorini va nikohdagi munosabatlarini ikkita qisqa qofiyali jumlada aniq tasvirlab berdi.

Alliteratsiya orqali hosil qilingan hazil

Alliteratsiya she'riyatda ham ko'p qo'llaniladi. Yozuvchilar ma'lum so'zlarni ta'kidlamochi bo'lganlarida, ular alliteratsiyadan foydalanishlari mumkin. Ikki yoki undan ortiq yaqin so'zning boshlang'ich tovushi (odatda undosh) bir xil yoki o'xshash bo'lsa, u alliteratsiya deyiladi. Boshqacha qilib aytganda, bir xil tovush bilan boshlangan ikki yoki undan ortiq qo'shni so'zlarga ega. Alliteratsiya ta'kidlanishi kerak bo'lgan so'zlarni ajratib turadi va hazil effektini yaratishning muhim usullaridan biriga aylangan.

Metafora orqali hosil bo'lgan hazil

Metafora Burk tomonidan biror narsani boshqa narsa nuqtai nazaridan ko'rish vositasi sifatida ta'riflanadi. (Burke, 1945: 50.) U bizga g'oya, so'z, ibora yoki ob'ektni boshqasi o'rniga ular o'rtasidagi o'xshashlikni ko'rsatishga imkon beradi. Metafora tilda ham, muloqotda ham keng qo'llaniladi. Xoffman (1983) o'rtacha ingliz tilida so'zlashuvchi haftada 3000 dan ortiq metafora ishlatishini taxmin qiladi va biz ba'zan kundalik suhbatda daqiqada to'rtta metafora ishlatishimiz mumkinligini taxmin qilgan. Bowers (1993) insonning tafakkuri o'zining fikrlash doirasida metafora ekanligini ta'kidlaydi. Ya'ni, biz ko'pincha ma'lumotni majoziy misollar

va tushunchalar asosida o'ylaymiz, asoslaymiz va qayta ishlaymiz. Tabiiyki, metafora kulgili hikoyalar yaratish uchun keng tarqalgan.

Masalan: Har bir insonning ko'rib esda qolish xotirasi bor. Yozuvchi inson xotirasini kameraga qiyoslaydi. Yodlash jarayoni xuddi suratga olish kabi deb baholaydi. Kamera muhim, kino ham muhim. Ammo kinodan hech narsani olib tashlab bo'lmaydi. Yozuvchi kinosiz kameradek harakat qiladigan unutuluvchan odamlarni hazil bilan kinoya qiladi.

Xulosa

Shaxslararo muloqot vositasi va maqsadi sifatida hazil barcha madaniyatlar, tillar, diolektlar va nutq birliklarining yadro qismidir. Bu ijtimoiy hayotning barcha jabhalariga kirib boradigan keng tarqalgan hodisa hisoblanadi. Ajablanarlisi shundaki, hazil o'rganilmaydi, lekin kulib qarshi olinadi. Shu kunga qadar tadqiqotlarning ochib barilmagan jabhasi hisoblanadi. Tilshunoslik so'nggi bir necha o'n yilliklargacha hazil-mutoyibani o'rganishda harakatsiz bo'lib kelgan. Quvonarlisi shundaki, so'nggi yigirma yil hazil-mutoyiba haqidagi birinchi semantik va pragmatik nazariyalarning guvohi bo'ldi. Tilshunoslik hozirda hazil-mutoyiba tadqiqining etakchi sohalaridan biri hisoblanadi. JL Ostin, HP Grice, Sperber, Uilson, Raskin va boshqalar kabi ko'plab tilshunoslar bu sohaga katta hissa qo'shgan, bu hazil-mutoyibani yangi davrga olib keladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Attardo, Salvatore. Hazilning lingvistik nazariyalari. Berlin va Nyu-York. Aterton, 1994 yil.
2. Ostin, JL. Qanday qilib so'zlar bilan ishlarni qilish mumkin. Oksford: Clarendon Press, 1962.
3. Berger, AA Hazil anatomiyasi. Ner Jersi: Davlat universiteti, Nyu-Brunsvik, Nyu-Jersi, 1992 yil.
4. Goldstein, Jeffrey va McGhee, muharrirlar Pol. Hazil tadqiqotlari bo'yicha qo'llanma. Nyu-York: Springer, 1983.121-130.
5. Grice, HP Logic and Conversation. Speech Acts, P. Cole va J. Morgan, jild. Sintaksis va semantika. Nyu-York: Akademik matbuot, 1975 yil.
6. Jon Lyons. Lingvistik semantika: kirish. Pekin xorijiy tillarni o'qitish va tadqiqot nashriyoti, 2000.165-177
7. Lakoff, G va Jonson. Biz yashayotgan metaforalar [M]. London: Chikago universiteti matbuoti, 1980. 95-112.
8. Nesh, Valter. Hazil tili: Komik nutqda uslub va texnika [J] Ingliz tili seriyasi; № 16, London va Nyu-York: Longman1985.